

जलस्वराज्य - २ कार्यक्रम अंतर्गत भूजल
सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणेतील सहा
विभागीय प्रयोगशाळांचे बळकटीकरण करणे

महाराष्ट्र शासन
पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग
शासन परिपत्रक क्रमांक: जस्वप्र-०७१४/प्र.क्र.६२(३)/पापु-११

७ वा मजला, गोकुळदास तेजपाल रुग्णालय संकुल इमारत,
नविन मंत्रालय, लोकमान्य टिळक मार्ग, मुंबई ४००००९.
तारीख: ०१/०८/२०१४

वाचा

- १) शासन निर्णय क्रमांक: राष्ट्रीय ग्रामीण पाणी पुरवठा संनियंत्रण कार्यक्रमाच्या केंद्र शासनाची मार्गदर्शक तत्वे
- २) शासन परिपत्रक क्रमांक: डब्ल्यूएम-२०१०/प्र.क्र.१६९/पापु-१२ दि. ३० मार्च, २०११
- ३) शासन निर्णय क्रमांक: डब्ल्यूएम-२०१०/प्र.क्र.९५/पापु-१२ दि. ०३ मार्च, २०१२
- ४) शासन निर्णय क्र. डब्ल्यूएम-२०१०/प्र.क्र.१८८/पापु-१२ दि. २६ नोव्हेंबर, २०१२
- ५) शासन निर्णय क्र. जस्वप्र-१२१३/प्र.क्र.२००/पापु-११ दि. ०४/०१/२०१४

प्रस्तावना

राष्ट्रीय पेयजल कार्यक्रमांतर्गत पाणी गुणवत्ता संनियंत्रण व सर्वेक्षण कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करण्यासाठी संदर्भीय २ अन्वयेच्या परिपत्रकान्वये सविस्तर सूचना निर्गमित करण्यात आलेल्या आहेत. राज्यातील ग्रामीण पाणी पुरवठा योजनेतील पिण्याच्या पाण्याच्या स्रोतांची रासायनिक व जैविक गुणवत्ता तपासणीसाठी सार्वजनिक आरोग्य विभाग आणि भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणेच्या पाणी गुणवत्ता प्रयोगशाळेवर जबाबदारी सोपविण्यात आलेली आहे. या व्यातिरिक्त भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणे मार्फत राबविण्यात येत असलेल्या विविध प्रकल्पांतर्गत पाण्याच्या नमुन्यांची रासायनिक व जैविक गुणवत्ता तपासणी सुध्दा यंत्रणेच्या प्रयोगशाळांमध्ये केली जाते.

पाण्याच्या गुणवत्तेचे वाढते महत्त्व लक्षात घेता व भविष्यातील पेयजल स्रोतांतील पाण्याच्या नमुन्यांची गुणवत्ता तपासणीची वारंवारता विचारात घेऊन पेयजल गुणवत्ता तपासणी कार्यक्रम

प्रभावीपणे राबविण्यासाठी, सार्वजनिक आरोग्य विभागाच्या जिल्हा आणि उपविभागीय स्तरावरील पाणी गुणवत्ता तपासणी प्रयोगशाळांसोबतच भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणेकडील ६ विभागीय स्तरांवरील प्रयोगशाळांचे बळकटीकरण व राष्ट्रीय अधिस्विकृती प्रयोगशाळा चाचण्या व अधिशोधन बोर्ड (National Accreditation Board for Testing and Calibration Laboratories) यांचे कडून अधिस्विकृती प्राप्त करून घेणेसाठी खालील प्रमाणे मार्गदर्शक सूचना देण्यात येत आहेत.

१. नियोजन

१.१.संदर्भ ५ अन्वयेच्या शासन निर्णयातील परिच्छेद ३ ब नुसार भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणे मधील पाणी गुणवत्ता तपासणी प्रयोगशाळांचे बळकटीकरणासाठी खालील प्रमाणे कामे करण्यात यावीत.

१.२.भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणेअंतर्गत सध्या अस्तित्वात असलेल्या सहा विभागीय प्रयोगशाळांपैकी चार ठिकाणी अनुक्रमे अमरावती, नागपूर, नाशिक, औरंगाबाद, येथे अतिरिक्त बांधकाम आणि सर्व सहा ठिकाणी (अमरावती, नागपूर, नाशिक, औरंगाबाद, पूणे, कोंकण) फर्निचर, अद्यावत उपकरणे व इतर साहित्य सुविधा पुरविण्यासाठी खालील प्रमाणे मंजूरी देण्यात येत आहे.

अ. क्र.	प्रयोगशाळांचा तपशील	निव्वळ तरतूद (रु. लाखात)
१.	अमरावती, नागपूर, नाशिक, औरंगाबाद या चार विभागीय स्तरावरील प्रयोगशाळांचे अतिरिक्त बांधकाम (सरासरी २५०चौमी मर्यादेत) व सर्व ६ विभागीय प्रयोगशाळांमध्ये फर्निचर पुरविणे व प्रकल्प कालावधीतील त्यावरील आवर्ती खर्च	५३७.४२
२.	६ विभागीय स्तरावरील प्रयोगशाळांमध्ये उपकरणे, रसायने, काचसामान, अधिस्विकृती व इतर साहित्य सुविधा पुरविणे	४०७.६३
	एकूण	९४५.०५

२. अंमलबजावणीची कार्यपद्धती

- २.१. भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणेच्या चार विभागीय स्तरावरील प्रयोगशाळांचे अतिरिक्त बांधकामांचे सविस्तर प्रकल्प अहवाल (DPR) सार्वजनिक बांधकाम विभाग अथवा तत्सम इतर शासकिय यंत्रणेमार्फत तयार करून घ्यावेत. या सर्व कामांच्या अंदापत्रकांना तांत्रिक मान्यता संबंधित विभागाच्या सक्षम प्राधिकाऱ्याकडून प्रदान करण्यात येतील व प्रशासकिय मान्यता शासनामार्फत प्रदान करण्यात येईल.
- २.२. प्रयोगशाळांचे बांधकामाची अंमलबजावणी व संनियंत्रण, संबंधित शासकिय विभागामार्फत प्रचलित शासन कार्यप्रणाली प्रमाणे करण्यात येईल.
- २.३. प्रयोगशाळांकरिता उपकरणे खरेदीसाठी भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणेअंतर्गत **जोडपत्र १** नुसार अतिरिक्त संचालक यांचे अध्यक्षतेखाली समिती गठीत करण्यात येत असून जलस्वराज्य-२ अंतर्गत सर्व संपादनूक सदरहू समितीमार्फत विहित कालावधीत पूर्ण करणेत येईल.
- २.४. फर्निचर, रसायने, काचसामान व इतर साहित्याची खरेदी प्रचलित कार्यपद्धती प्रमाणे विभागीय उपसंचालक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा यांचे मार्फत पूर्ण केली जाईल.
- २.५. राष्ट्रीय अधिस्विकृती प्रयोगशाळा चाचण्या व अधिशोषण बोर्ड (National Accreditation Board for Testing and Calibration Laboratories) यांच्याकडून मान्यता / अधिस्विकृती प्राप्त करून घेण्याची जबाबदारी संबंधित विभागीय उपसंचालकांची असेल. प्रकल्प अंमलबजावणीच्या सुरुवातीपासूनच अधिस्विकृती मिळण्यासाठी आवश्यक बाबींची पूर्तता करणेसाठी तयारी सुरु करणेत यावी.
- २.६. पुणे विभागीय प्रयोगशाळेत पाण्यातील लेश मुलद्रव्य (Trace Element) तपासणीसाठी अद्यावत उपकरणे घेण्यासाठी शासन मान्यता देत आहे. जेणे करून या प्रयोगशाळेत

पेयजलाशी निगडीत सर्व प्रकारच्या चाचण्या करुन घेणे शक्य होईल. या उपकरणांची संपादनूक प्रक्रिया जोडपत्र -१ नुसार गटीत समितीद्वारे केली जाईल.

३. अनुदान वितरण कार्यप्रणाली

३.१.या सर्व कामांसाठी लागणारा निधी राज्यस्तरावरुन प्रकल्प व्यवस्थापन कक्षाकडून (PMU) संचालक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा, पुणे / प्रादेशिक उपसंचालक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा यांच्या नावाने जलस्वराज्य-२ कार्यक्रमासाठी राष्ट्रीयकृत बँकेत नव्याने उघडलेल्या बचत खात्यात जमा करण्यात येतील.

३.२.राज्यस्तरावरुन या कामांचे संनियंत्रण आणि वेळोवेळी प्रकल्प व्यवस्थापन कक्ष (PMU), पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग यांच्याकडे माहिती सादर करण्यासाठीची जबाबदारी संचालनालय, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणांतर्गत गटीत करण्यात आलेल्या विशेष संनियंत्रण कक्षाची राहिल.

३.३.याबाबतचा सविस्तर तपशील जलस्वराज्य-२ कार्यक्रम पुस्तिकेत (Program Manual) समाविष्ट करण्यात आलेला आहे. त्या अनुषंगाने सर्व कार्यवाही पूर्ण करण्यात यावी.

सदर मार्गदर्शक सूचना महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आल्या असून त्याचा संकेतांक २०१४०७२२१६५०२५५०२८ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(किरण गित्ते)
उप सचिव तथा प्रकल्प संचालक,
महाराष्ट्र शासन
पृष्ठ ६ पैकी ४

प्रत,

१. प्रधान सचिव पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग यांचे स्वीय सहाय्यक, मंत्रालय, मुंबई
२. सर्व विभागीय आयुक्त,
३. सदस्य सचिव, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण, मुंबई.
४. संचालक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा, पुणे.
५. महालेखापाल, महाराष्ट्र -१, मुंबई (लेखा परिक्षालेखा व अनुज्ञेयता)
६. महालेखापाल, महाराष्ट्र-२, नागपूर (लेखा परिक्षालेखा व अनुज्ञेयता)
७. सर्व जिल्हाधिकारी.
८. सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद.
९. सर्व मुख्य अभियंता, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण.
१०. संचालक आरोग्य सेवा संचालनालय, मुंबई.
११. उपसंचालक, आरोग्य सेवा, राज्य सार्वजनीक आरोग्य प्रयोगशाळा, पुणे.
१२. संचालक, पाणी व स्वच्छता सहाय्य संस्था, नवी मुंबई.
१३. अतिरिक्त संचालक, पाणी व स्वच्छता सहाय्य संस्था, नवी मुंबई.
१४. सर्व जिल्हा आरोग्य अधिकारी, जिल्हा परिषद
१५. सर्व जिल्हा शल्यचिकित्सक, सामान्य रुग्णालय.
१६. विशेष संनियंत्रण कक्ष (जलस्वराज्य-२), म.जी.प्रा., भू.स.वि.यं. आणि सार्वजनिक आरोग्य विभाग.
१७. मुख्य लेखा परिक्षक, स्थानिक निधी लेखा, नवी मुंबई.
१८. उपमुख्य लेखा परिक्षक, स्थानिक निधी लेखा, (सर्व).
१९. जिल्हा कोषागार अधिकारी (सर्व).
२०. सर्व अधिक्षक अभियंता, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण.
२१. मुख्य लेखा व वित्त अधिकारी, जिल्हा परिषद, (सर्व).
२२. सर्व प्रादेशिक उप संचालक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा.
२३. सर्व कार्यकारी अभियंता, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण,
२४. सर्व कार्यकारी अभियंता, ग्रामीण पाणी पुरवठा विभाग, जिल्हा परिषद,
२५. सर्व प्रादेशिक/ जिल्हा सार्वजनीक आरोग्य प्रयोगशाळा प्रमुख.
२६. सर्व जिल्हा वरिष्ठ भूवैज्ञानिक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा,
२७. सर्व उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (ग्रामपंचायत/ पाणी व स्वच्छता) जिल्हा परिषद
२८. सर्व गटविकास अधिकारी पंचायत समिती.
२९. पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागातील सर्व पर्यवेक्षीय अधिकारी व कार्यासने.
३०. मंत्रालयातील सर्व विभाग,
३१. निवड नस्ती, पापु-११.

जोडपत्र १ राज्यस्तरीय संपादणूक रचना व कार्यपद्धती

जलस्वराज्य-२ कार्यक्रमांतर्गत भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा अंतर्गत विभागीय स्तरावरील प्रयोगशाळांमध्ये विविध उपकरणे खरेदीसाठी गठीत करण्यात आलेल्या समितीची रचना खालील प्रमाणे असणार आहे.

१. अतिरिक्त संचालक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा	अध्यक्ष
२. सहसंचालक, भू.स.वि.यंत्रणा	सदस्य
३. उपसंचालक, (संविक) भू.स.वि.यंत्रणा	सदस्य
४. जलस्वराज्य-२ कक्ष प्रमुख, संचालनालय, भू.स.वि.यं.	सदस्य
५. उपसंचालक, आरोग्य विभाग, पुणे	सदस्य
६. सहाय्यक संचालक, (मवि व लेसे) संचालनालय, भू.स.वि.यं., पुणे	सदस्य
७. संपादणूक अधिकारी, जलस्वराज्य प्रकल्प व्यवस्थापन कक्ष, नवी मुंबई	सदस्य
८. कक्ष अधिकारी, पापु-११, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, मुंबई	सदस्य
९. वरिष्ठ रसायनी, संचालनालय, भू.स.वि.यं., पुणे	सदस्य
१०. पाणी गुणवत्ता सल्लागार, जलस्वराज्य प्रकल्प व्यवस्थापन कक्ष, नवी मुंबई	सदस्य
११. नियोजन अधिकारी, संचालनालय, भू.स.वि.यं., पुणे	सदस्य सचिव

कार्यकक्षा

- जलस्वराज्य-२ अंतर्गत सहा विभागीय स्तरावरील प्रयोगशाळांमध्ये विविध उपकरणांचा विनिर्दिष्ट तपशील निश्चित करणे.
- प्रचलित शासन निर्णयानुसार निविदा प्रक्रिया पूर्ण करून घेऊन उपकरण खरेदीसाठी संचालक, भूजल सर्वेक्षण आणि विकास यंत्रणा, पुणे यांना शिफारस करणे.